

DUMA (203) sb f

sg N *duma* (36). ◇ G *dumy* (54). ◇ D *dumie* (11). ◇ A *dumę* (38). ◇ I *dumą* (12). ◇ L *dumie* (8).
◇ pl N *dumy* (9). ◇ G *dum* (8). ◇ D *dum(o)m* (2) *NiemObr dumãm* (1) *CzechEp*. ◇ A *dumy* (14).
◇ I *dumami* (2). ◇ L *dumách* (5); -ách *KromRozm III* (2), *ModrzBaz*; -ach *NiemObr* (2). ◇ V *dumy*
(2). ◇ du N (*cum nm*) *dumie* (1) *CzechEp* 254.

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Myśl, zamysł, mniemanie; opinio ModrzBaz; imaginatio PolAnt [w tym: дума czyja (109)] (170)* :
Sługąc głupi to pomieślał/ Iż podług fwey dumy działał *BierEz* C4; *KwiatKsiąż* E4; *Alexánder* wielki
flucháiąc *Anáxarchá* (ktory z *Demokritowey* preceptorá fwego dumy/ powiedział być niezliczoną
liczbę fwiáthow) záplákał *GórnDworz* D8; á nietelko tá iedná była vciechá vmyłom ich [*filozofów*]
fpracowanym fubtylną á práwie niebiełką *dumą*/ ále też y biełiad wielekroć fzukáli/ dla vwefelenia
fiebie. *GórnDworz* O2, I7, V5, Aa6v, Ff6v [2 r.]; Ale dzifia drugiemu rozliczne perfumy/ Pomiełzáią
w fzumnym łbie rozmáite dumy. *RejZwierc* 252; *BudNT* a3; *ModrzBaz* 140v; *SkarŻyw* 142; *NiemObr*
31; *GosłCast* 15; Nietoperz gdy tám ftrácił główną fummę/ Odmienił wnetże onę fwoię *dumę*
KlonFlis Ev; *KlonWor* 57; *SzarzRyt* C4.

W charakterystycznych połączeniach: дума dziwna (2), mętna, niebieska, niepewna, opaczna, rozmaita, sporna, stateczna.

*Zwrot: »dumę w głowie uprząć« (1): On [człowiek]/ bogá niewidziawłzy/ taką dumę w głowie
Vprządl fobie/ że bogu podobnym fię zowie. KochFr 128.*

a. *Błędne mniemanie, wymysł, urojenie; inanis opinio Cn (152)* : Wfłyficy kácerze ná to fye
wydawáją/ áby z yednegoż pífma S. fáłfrywych á omylnych dum fwych bronili. *KromRozm I* M2v,
D2, M2v, M3; *KromRozm II* p3, q2v, v4; *KromRozm III* E4v, Iv, Pv [2 r.], P7; *GrzegŚm* E4v; A
wierz mi że w fwey dumie trzech Bogow nie kuię/ A z Aryufzem lepiej niżli ty fzyrmuję. *Prot* Cv;
SarnUzn [G2]v, H6v; iż tá ich *dumá* ábo ten ich fortel Sofiftycki/ nie przeciwko nam ále zá námi iefł
GrzegRóżn C; wy według fwoiey dumy/ bez pewnego á niezbytego wyvodu/ fświętych Oycow Pífmá
chcecie poprówowác? *WujJud* 36, 38v, 65v; *WujJudConf* 48v; *BudNT* b7v [2 r.]; To fámo przeciw
dumie żydowfkiey iefł *CzechRozm* 134v, 40, 52, 54v, 150v, 157 (21); *ModrzBaz* 42v, 86v, 102;
záraz odpowiędź wfłyfzał X. K. ná fwą obłędliwą dumę y glozę nie Chriřtyáńfką *CzechEp* 248, 133,
149, 206, 231, 263 (21); *NiemObr* 21, 94, 153, 163; *ReszPrz* 64, 91; *RybGęřli* C2, Dv; Podziwuy fie
Szátáńskiey dumie Nowokrczeńfkiey. *PowodPr* 34 marg, 34; *SkarKaz* 43b.

*duma czego [= o czym] (1): Ná ktorým [słowie bożym] lepiejby káždemu przeftawác/ á dumy tey
vczynkowego wfpráwiedliwienia zániechác CzechRozm 216v.*

*duma około kogo, około czego (1): Nye o tych tu mowię. Ale o tych/ ktorzy [...] nowe dumy około
bogá/ [...] y fpráwy krzeřciyáńfkyey/ káždy według fwey głowy/ wymyfláją KromRozm III F2.*

*duma o kim, o czym (10): A ták błędna to táka *dumá* o kořcyele y kácyřfka KromRozm III Dv;
CzechRozm 265v; ktorým dołóženiem/ pfuie nikczemną y fprořną dumę o Bogu Troiřtym CzechEp
274, 188, 213, 230, 262, 276 (7); NiemObr 14.*

*W połączeniu z przymiotnikiem dzierżawczym od nazwiska twórcy herezji i z G rzeczownika (10):
KromRozm II o4; Y zá obłędliwą myál kořcyořł S. dumę Aeriufowę KromRozm III I, E5, Q2v; Leop*

*B4v; ná co lie ty oglądałz/ że tey dumy tych to Iozeffczykow przyiąć niechcełz? *CzechRozm* 160v, 162v [2 r.]; Ná ftolicy iedności/ poładził Pan BOg náukę prawdziwą. Nie ná Grzegorzowey dumie/ nie ná Sztánkárovym rozumie *ReszPrz* 100; *WujNT* 369.

W charakterystycznych połączeniach: дума błędna dawna, fałszywa, głupia (2), nieomylna, nieprzystojna, niezbożna, nikczemna, nowa (2), nowokrzczęńska (2), obłądliva, obrzydła, omylna, pogańska (2), rozmaita, rozna, skażona, słaba, sproсна (7), szatańska, szkodliwa, śmiała, uporna, własna (3), wysoka, zła, żydowska (3); obalić, wykorzenić; od dumy odwieść.

Zwroty: »dumy dowodzić« (3): Lecż wy tey fwoiey dumy żadnym piłmem nie dowodzićie. *WujJud* 224v; *CzechRozm* 19v, 135v.

»dumy podpierać (a. podeprzeć); podparcie dumy« [szyk zmienny] (3; 2): A iż też X. K. podpiera dumy fwey Ianá ś. łowy. *CzechEp* 249; A co przywodzi ku podpárćiu dumy fwey Iobá. *CzechEp* 294, 216; *NiemObr* 89; [heretycy] choć y Doktorámi dumy fwoie podpierać y łzczyćć będą/ namniey fię tym nie trwożcie *ReszPrz* 10.

»dumę tłumić« [szyk zmienny] (2): *KromRozm II* ev; Pan Chrístus zás tłumiac w nich tę hárdą ich dumę/ ták im ná to odpowiedział *CzechRozm* 30v.

»dumę z głowy wybijać« (1): Ná ktorych [zakonnych uczynkach] iż lie żydowie ładzili/ przeto im [Żydom Paweł św.] dumę taką [...] z głowy wybija iáko z Trzeciey y z Czwartey Kápituły táme do Rzymian poznać może. *CzechRozm* 76.

»dumę zbijać (a. zbić); дума się zbiła« [szyk zmienny] (3; 3): Ale iż Hieronim dumę iego [św. Augustyna] zbił *CzechEp* 278, 263, 279, 345; Tymi łowy Páweł ś. wżytkie ludzkie dumy/ ktoremi o infzy^m fundámenćie dumáią/ zbija *NiemObr* 33; y gruntownymi wywody piłmá ś. zbiła fię tá dumá Papiełka *NiemObr* 37.

Wyrażenia: »duma cielesna, cielesności« = sensus carnis Vulg Col 2/18 [szyk 4 : 2] (4 : 2): Ale to wżytko nie ćielefney dumie żydowłkiey niepomaga. *CzechRozm* 118, 237v, 244; NApifał Apoštoł ś. Páweł o Heretykách [...] iż nádeći dumą ćielefności fwoiey głowy fię/ powiáda/ nie trzymáią *SkarJedn* 40 [idem] 156; *CzechEp* 234.

»faryzajska дума« (1): Fáryzáyłka to bowiem dumá była/ Oycámi y Miłtrzámi fię názywác *NiemObr* 82.

»harda дума« [szyk 1 : 1] (2): Przeto ták ich dumę hárdą/ á wykład głupi iá pfiuię. *CzechRozm* 105, 30v, 76.

»duma heretycka« (1): Ale pátrż dumy Heretyckiey co mowi: że na ták wielu Oycow łtarych piłmá nie dbác niechce. *WysKaz* 30.

»duma ludzka« [szyk 4 : 3] (7): *KromRozm II* a2; *CzechEp* 223; fundáment/ od Bogá zrzádzony/ y zálecony/ będą ráczey ludzkich dum/ y vpodobánia náłładowác y ná nich fię záwiefzác *NiemObr* 7, 33, 67, 105, 142.

»duma myśli serca [czyjego]« (1): Y vyrzał Iechowá że wiele złości ćzłowieczey ná ziemi á kázda – dumá myśli fercá iego [imaginatio cogitationum cordis] tylko złość po wżytkie dni. *BudBib Gen* 6/5.

»papijska дума« (2): Papiełkác to dumá/ domy poświęćác/ ábo ráczey nád nimi kugłárłtwá łtroić. *NiemObr* 22, 37.

»duma rozumu [czyjego]« (1): by oni byli Philozophowie to piśmo mieli/ álbo o nim wiedzieli/ z iáką pilnością/ pracą y ftaránim/ byliby fie o nie pracowáli? Ale poniewafz że oni/ dumą rozu^{mv} fwego vwiedzeni ie^{mv} fie [...] vchylić podobno niechćieli *Leop* * A3v.

»szalona, szumna дума« [szyk 3 : 2] (4 : 1): *KochTr* 15; Vważać kto fpraw nie chce: lecz według fwey dumy Szumney broij/ iak zwykły niedořzłe rozumy. *RybGęřli Cv*; Pokrywać głupřtwá/ y řzalonné dumy/ Nie fą od Bogów iřćie té rozumy *GosřCast* 20; Vmyřliám ią byłá/ fwé dumy řzalonné/ Pomiernością vřkromić *GosřCast* 32, 34.

Szeregi: »duma i (albo) sprosny błąd« [szyk 2 : 1] (3): *KromRozm II* n3v; *KromRozm III* E4v; Záčzym nikczemna dumá y řprořny błąd X. K. ktorý rzecz prawdźie przeciwná/ we wřzytkim řwym Wędźidle trzyma/ řzyię złamac muři *CzechEp* 282.

»duma i domysł« (1): Boć fię X. K. nie ořtoi y przy onym rodzeniu w niebie bez mátki y przy tym ná źiemie bez oycá. [...] gdyż mu wřzytko to tymi piřmy řwoimi/ iegoř włafni oycowie/ zbijá: tákowe y owákcie/ procz řłowá Bořego/ dumy y domyřły fwe wprowadzáiác *CzechEp* 260.

»mniemanie i дума« (1): ále tám tylko/ *imaginatione*, wedle mniemánia y dumy ludzkiej/ ieřt w Bogu. *CzechEp* 223.

»myřł i дума« (1): Oto poznałem myřli wářze/ y dumy [*cogitationes vestras et molimina*] ktoreřćie ná mię wymyřlili. *BudBib Iob* 21/27.

»duma albo nauka« [szyk 1 : 1] (2): iż dźyatki máłe nye máyá być krzczony [...] A tá dumá álbo náuká máło nye wřřyřtkę Afrykę/ [...] zwyodłá byłá. *KromRozm III* E3, F2.

»duma abo opinija« (1): A w ártykule 57. [...] po wylíczeniu dum ábo opinii ludzkich/ řtrofuie Auguřtynem dumę tych/ którzy twierdzą/ żeby fię řyn Bořy pokázowác miał w [...] pořćáci człowieczey. *CzechEp* 263.

»sny i dumy« (1): Czyniá go teř [řacy *witemberscy Lutra*] Somniatorem, to ieřt/ który fię wedle řnow y dum řwoich řprawuie *ReszPrz* 64.

»duma i (a) wymysł (obłędliwy)« [szyk 3 : 2] (5): myřłto řłowá bořego [*kacerzowie*] řwoye dumy y wymyřły obłędliwe ludźyom podawáýac. *KromRozm II* n4, a2; A řprzeciwia dom ná pialku/ to ieřt ná ludzkich wymyřlech y dumách choćiá na dawnieyřzych zbudowány/ muři vpářć/ według řłowá Páńřkiego. *NiemObr* 67, 105, 142.

»duma albo zdanie i widzenie« (1): Tegom včzył drugich/ częgom fię řam był náuczýł/ nie z moiey głowy/ áni od onego bárzo złęgo Miřtrzá/ *propria praesumptione*, od włafney dumy moiey/ álbo od zdánia y widzenia moiego/ ále od zacnych ořwieconych kořćiołá Bořego náuczýćielow. *ReszPrz* 101.

2. *Zarozumiałość, pewnořć siebie, pycha; arogantia, contumacia, fastus, iactantia, insolentia, sublatio animi, superbia, supercilium, tumor animi Cn* (29) : *KromRozm II* p3; *WujJudConf* 146; *CzechEp* 100; *NiemObr* 19, 168; [*Batory*] MOSKIEVVSKA DVME, BY PIORVN, ZGROMIVVSZY *GrochKal* 20; *KořakSzczeńř* A4; ten który przez wiářę řtoi/ [...] powinien řýć w boiáźni/ á nie w prořney dumie/ y beřpieczeńřtwie řwym haeretyckim. *WujNT* 563; Ale tákowey dumy nieřćierpiál P. Kryřtus kuřćielowi/ y zniá go do piekłá wpędźił/ mowiác: Idź precz řzátanie *PowodPr* 34.

duma o kim (2): Abřalon wřiał w řerce fwe wielką o řobie dumę *SkarKaz* 83b, 83b.

W charakterystycznych połączeniach: дума dziwna, harda (3), własna, wszelka.

Fraza: »[kogo] дума unosi« (1): Znam to/ że y mnie przed tym dumá vnošíłá/ Wzgórem pátrzył/ á pychá byłá mi też miłá GórnTroas 23.

Wyrażenia: »gorna дума« (2): Ktory [Pan] zwykł górną dumę/ ná dól tłumić wízędzie. ZawJeft 12; SkarKaz 83b.

»дума мыśli swych, умыслу swego« (1 : 1): te⁸⁰ Pan niemowił: Ale przez dumę vmyflu fwego [per tumorem animi]/ on Prorok tho wymyflíł Leop Deut 18/22; káždy fobie wiárę z prozney dumy myfli fwych wymyfláć/ [...] będzie SkarJedn 156.

»prozna дума« (2): Bo wiárá w pewnych á nieomylnych rzeczách ieft vgruntowána/ a tá wáľzá prozna dumá síłá ich omylic może WujJud 82v; SkarJedn 156.

»дума szalona« (1): Orion/ który hárdą myślą vniešiony/ Obiecował wygládzic źwierz ná wšytki ftrony. Ale mu ná złé wyflzá tá dumá fzalona KochPhaen 22.

»ślepa дума« (1): Czyli ty ľam lepiej niź [...] on Pífarz/ ięzyk żydowłki vmieľz? [...] Coľz to wđdy zá ták hárdá/ á flepa dumá w tobie? CzechRozm 51.

»дума wyniosłá« [szyk 1 : 1] (2): A więcze to nie hárdá y wyniosłá dumá twoiá/ gdy ták wiele o fobie trzymaľz/ w tobie tego ľpráwuie? CzechRozm 51; CzechEp 35.

»дума wysoka« [szyk 2 : 2] (4): KromRozm III Pv; CzechRozm 237; StryjKron 482; Y im dálęy [ľudzie] hoynieyľzá ľáľkę Páńľką znaiá/ Tym więcęcy zášlepieni od ľczęšcia bywáią. Ták hárdá pychá wzbiiá dumę ich wyľoká ZawJeft 5.

»дума zuchwáľá« (1): Ale náľz Pan ľáľkáwy ich [narodu] dumę zuchwáľá/ Lamie powietrzem frogim ZawJeft 5.

Szeregi: »dziwna дума a dzierzenie o sobie« (1) : pánowie [...] vpiwľzy fię oná fwowolná fwobodá [...] wchodzá w dziwná dumę/ á w dzierzenie o fobie GórnDworz Ee4v.

»gorna o sobie дума i podniosłá a wielka myśl« (1): Lecz gorná o fobie dumá y podniosłá á wielką myślá/ síłá fobie zepľuie człowiek. SkarKaz 83b.

»дума wyniosłá i nadętość harda« (1): ktore też [dzieci szatana] to wšytko cokolwiek ieft przeciw nim powiedźiano w nowym przymierzu gwałtownie wykręćic chcá: áby tylko [...] dumę ľwá wyniosłá y nadętość hárdá ná wierzchu poľtáwili CzechEp 35.

»pycha a wysoka дума« (1): biskupi okoliczni częľcyá z zazroľci [!]/ częľcyá z pychy á wyľokyey dumy o fobyę/ [...] tego im pomagáli. KromRozm III Pv.

W przén (2) : Pan BOG všmierza morze poruľzone/ [...] Pan kiedy gromi/ zápomniá fwęy dumy Przeciwne ľzummy. KlonFlis B3v.

Fraza: »za uchem grajá [komu] dumy« = ktoś ma wszy (1): [plugawy do chędogiego] Y thy nie bárzo vtyieľz/ Iź fie trzy kroć przez dzień myieľz/ A potrzęieľz fie perfumy/ A zá vchem gráiąć dumy. RejZwierc [233].

3. Pieśń, utwór literacki; ballistea, cantilena, cantio, carmen, celesuma, hymnus, pean, versus Cn (4) :

Wyrażenia: »дума frygijska« = utwór o nastroju niespokojnym, zmysłowym, ew. bojowym, wojennym (1): Ieľli náciágnáľ ná dumę phrygiyľką Poľtuľzne ľtrony/ áľbo ná Lidiyľką. Ieľli Doryckie záczał piešni fobie Był rowien tobie. KlonŻal D4v.

»duma lidyjska« = *utwór o nastroju elegijnym, patetycznym (1): KlonŻal D4v cf »duma frygijska«.*

»duma poecka« (1): *wżyftko to łą śmiertelne rzeczy/ Ktorych dumy Poeckie nie máią ná pieczy. RybGęśli B3.*

»sycylijska дума« = *utwór o nastroju idyllicznym (1): ZAcźńicie Słowiáńkie Muŕae Sycyliyfką dumę/ Powiedzćie łwych źalow łumnę. KlonŻal C2.*

Synonimy: 1. mniemanie, myśl, opinija, zdanie; a. domysł, widzenie, wymysł, wymysłek; 2. chluba, myśl, nadętość, pycha.

Cf DUMANIE

KN